

עידן המועדים

הלכות פורים (תשע"א)

על פי פסקי: השולחן ערוך, רמ"א, משנה ברורה, מן הראש"ל רבינו עובדיה יוסף שליט"א ועוד
נכתב ונעודך על ידי הרב עידן בן-אפרים שליט"א (02-5324067)

פרשת זכור

א. בשבת שלפני פורים, מוציאים שני ספרי תורה, בספר הראשון קוראים בפרשת השבוע, ובספר השני קוראים בפרשת כי תצא (דברים כה, יז עד סוף הפרשה): "זכור את אשר עשה לך עמלק" (ש"ע תרפה, ב) (וזאת כדי להקדים ולהסמך זכירת מחיית עמלק למחיית המן שהיה מזרעו (ע"י מגילה ל' ורש"י שם כ"ט)). ונצטוינו בזה לזכור מעשה עמלק ולשנוא אותו שנאה קבועה בלב, עד כדי כך שאם היה באפשרותנו למחות אותו מן העולם שלא ישאר ממנו שום זכר, בין מהאדם ובין מבהמותיו ושאר כל חפציו, היינו עושים כן (ח"י אדם קנה, ב).

ב. גודל חיובו ודקדוק קריאתו – לדעת רוב הפוסקים, קריאת פרשת זכור היא מצות עשה מן התורה (ש"ע קמז, ב; תרפה, ז), ולכן הקורא בתורה צריך לעורר את הקהל שיכוונו לצאת ידי חובת מצות זכירת מעשה עמלק ומחיותו, ושאיך הוא מכיין להוציאם (א), ויקפיד לקרוא במתינות בקול רם ולבטאות היטב את האותיות. כמו כן יש להשיג על הילדים הקטנים לבל יפריעו, כדי שהציבור יוכל לשמוע את כל המילים כראוי ויצאו ידי חובתם (ומצוי, שהאותיות שבסיום המילים, אינן נשמעות כראוי, מכיון שקשה להגביה בהן את הקול), ויזהרו השומעים שלא לקרוא בניהם יחד עם החזן אלא ישמעו ממנו בלבד.

יש להוציא לצורך קריאה זו את ספר התורה המהודר ביותר (עבר הגהת מחשב, כתב טוב, אינו משוח). – וספרדי המתפלל בבית-כנסת של אשכנזים, נכון מאוד שבשבת זו יהדר לשמוע קריאת פרשת זכור מפי שליח ציבור הקורא בספר תורה ספרדי ובמבטא ספרדי. וכן להיפך (ח).

ג. נשים – יש מחלוקת אם הנשים חייבות לשמוע קריאת פרשת זכור, ולהלכה, אף שהמקילות יש להן על מה שיסמוכו, מכל מקום המחמירות לשמוע הקריאה תבוא עליהן ברכה (אם לא שהאשה טרודה בטיפול ילדיה הקטנים), ובלבד שתקפדנה על גדרי הצניעות בלבושן ובהתנהגותן, לבל יצא שכרן בהפסדן.

תענית אסתר

א. בימי מרדכי ואסתר [שנת 3405 לבריאת עולם בתקופת חורבן בית ראשון, כ-218 שנה קודם נס חנוכה] נקהלו היהודים ב"ג אדר לעמוד על נפשם מפני אויביהם ושונאיהם, והיו זקוקים לרחמי שמים לבל יוכלו אויביהם לפגוע בהם, ועמדו בתפילה ובתחנונים, וישבו בתענית באותו יום, והקב"ה שמע תחינתם וקיבל תשובתם ותעניתם ברצון, ונהפוך הוא, שהיהודים הרגו ושלטו בשונאיהם. ולכן, נהגו בכל תפוצות ישראל להתענות ביום זה בכל שנה ושנה, זכר לנס שנעשה להם, ואין חילוק בזה בין אנשים לנשים, ואין לפרוש מהציבור (ש"ע תרפז, ב; לו ומב).

והשנה שחל י"ג אדר ביום שבת, מקדימים את התענית ליום חמישי י"א באדר (ש"ע תרפז, ב) (כיון שאין להתענות בשבת, ובערב שבת אין מתענים כדי שיוכלו לטרוח לכבוד השבת (מ"ב שם, א)). (ואם לא התענה ביום חמישי, יתענה ביום שישי (מ"ב שם, ונ"ע מב)).

חודש אדר

משנכנס אדר מרבין בשמחה (תענית כ"ט ס"א), ומזל החודש גורם לטובה. ולכן, ישראל שיש לו דין עם גוי, ישתדל כמיטב יכולתו שהדיון יתקיים בחודש אדר (שם רע"ב), ושאיך יסתיים בו (ח"י אדם קנה, א), מפני שבחודש זה יד ישראל על העליונה. וקיימת בחודש זה התגלות הארת התורה שבעל-פה, שעל זה מרמז מה שנאמר (אסתר ח, טז): "ל'יהודים ה'יתה או'רה", ודרשו חז"ל (מגילה טז: וע"י שבת פח). אורה - זו תורה (ספר פרי צדיק, שמות, לר"ח אדר).

זכר למוחצית השקל

א. נצטוינו בתורה הקדושה (שמות ל, יג) על מצות מחצית השקל. דהיינו שכל אחד מישראל מבין עשרים שנה ומעלה, בין עני בין עשיר, יתן מחצית השקל בכל שנה ליד הכהנים. והיו מניחים הכל בלשכה מיוחדת במקדש, ומשם היו מוציאים לקנות את קורבנות הציבור וכל צרכיהם, שכן מראש חודש ניסן צריכים לקנותם מהשקלים החדשים (חניון מצוה קה). ובאחד באדר היו משמיעים על השקלים (שקלים א, א), כדי שיכין כל אחד ואחד מחצית השקל שלו, ויהיה עתיד ליתן (רמב"ם שקלים א, ט).

ובימינו שחרב בית המקדש, נוהגים לתת מעות "זכר למחצית השקל" (רמ"א תרצד, א) (ויזהר שלא לקרותן "מחצית השקל", אלא "זכר" למחצית השקל (א)). ובשבת שלפני ראש חודש אדר קוראים בתורה את פרשת שקלים, כזכר למצוה זו (ע"י ש"ע תרפה, א). וזריזים מקדימים למצוות (פסחים ד, ר"ה לב; יומא כח:).

ב. זחייבים זחסכום – הזכרים מגיל עשרים שנה ומעלה צריכים לתת "זכר למחצית השקל". אבל נשים וילדים קטנים, מעיקר הדין פטורים, ומכל מקום טוב להחמיר לתת גם עבורם (קד-קה). וצריך לתת סכום השווה לערך תשעה גרם כסף טהור (קב) (שכן היה משקל מטבע "מחצית השקל" בזמן שבת המקדש היה קיים, והסכום הוא כפי שווי מחיר הכסף הגולמי). וכל המוסיף - מן השמים מוסיפים לו (ומכיון שנתנה זו היא רק "זכר", אין הקפדה בכך שהעשיר ירבה לתת. – ומי שמצבו הכלכלי קשה, די שיתן מטבע של חצי שקל, ובעד כל אחד מבני ביתו יתן מטבע קטן יותר (קה)).

ג. ל'מי גותנים? – מכיון שנתבאר שעיקר נתינת מחצית השקל היתה לצרכי הקורבנות, לכן יש לתת מעות אלו לתלמידי חכמים או לשיבות הקדושות והכוללים שמגדלים בהם תלמידי חכמים (קה), כי מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד (ברכות ח), ומעלת לימוד התורה גדולה יותר מהקרבנות (ע"י ר"ה יח. ומגילה ג), ובזמן הזה שאין מזבח שיכפר על ישראל, חכמים ותלמידיהם מכפרים בתורתם על ישראל (ילקוט שמעוני ויקרא, תנה).

* הבהרה: סתם ציון שבדברינו, הכוונה לעמוד שבספר "חזון עובדיה" פורים. ש"ע=שולחן ערוך. מ"ב=משנה ברורה. בא"ח=בן איש חי. מ"ח=מועד לכל חי.

ב. תנאי קודם התענית – תחילת התענית בעלות השחר. ומכל מקום, אם הלך לישון בליל י"א באדר שינת קבע, וקם משנתו קודם עלות השחר, אסור לו לאכול ולשתות. אבל אם קודם שהלך לישון עשה תנאי שבדעתו לאכול ולשתות קודם עלות השחר, רשאי לאכול ולשתות (והאשכנזים מקילים לשתות אף בלא תנאי, אבל לכתחילה יעשו תנאי) (ש"ע רמ"א תקסד, א ומ"ב ס"ט). וסיום התענית בצאת-הכוכבים (כ-20 דקות לאחר השקיעה).

ג. הפטורים מהתענית – חולה אף שאין בו סכנה, וכן זקן מופלג שהוא תשוש כח, פטורים מתענית זו ואינם רשאים להחמיר על עצמם, ואפילו מי שתקפתו חולשה יתירה אין צריך להתענות (רמ"א תרפ"ב, ב; ל"ט). – כמו כן חתן וכלה בתוך שבעת ימי המשתה, וכן שלושה בעלי ברית: אבי הבן ביום המילה, הסנדק והמוהל, פטורים מהתענית, ואינם רשאים להחמיר בזה, מפני שיום טוב שלהם הוא (מ"ב). וכמובן שילדים קטנים שלא הגיעו לגיל מצוות, פטורים מהתענית (אפילו תענית שעוות), ומכל מקום יש למנוע מהם לאכול ממתקים ושאר תפנוקים (חזו"ע ד' תעניות, ט).

ד. מעוברות ומניקות – אשה בהריון, עד סוף החודש השלישי, חייבת להתענות (ע"פ ש"ע תקנ"ד, ה; ל"ז), ומכל מקום אם ההריון אינו תקין או שסובלת מהקאות, מיחושים או חולשה רבה, הרי היא פטורה. ומתחילת החודש הרביעי ואילך, בכל אופן היא פטורה (ש"ס). – יולדת (או אפילו אשה שעברה הפלה (ל"ח)), פטורה מלהתענות תוך שלושים יום מהלידה (ע"פ ש"ע ש"ס, ה). – ואשה שמניקה בפועל (אפילו מעט (אור לציון ג, רל"ט)), פטורה מהתענית. ואם פסקה מלהניק (אפילו תוך כ"ד חודש מהלידה) ומרגישה שהיא מסוגלת להתענות, תתענה (ואם באמצע התענית מרגישה חולשה וצער, תאכל), אך אם מרגישה חולשה יתירה, הרי היא פטורה מהתענית (ל"ח וחזו"ע ד' תעניות נ"ב).

פורים

א. פורים דפרזות/שושן פורים – בכל העולם חל פורים ביום י"ד אדר ומקיימים בו את כל מצוות היום (ש"ע תרפ"ג, א). ואילו בירושלים ושאר עיירות שהיו מוקפות חומה מימות יהושע בן נון, חל פורים ביום ט"ו באדר (ש"ס, א), וכן הדין בערים הסמוכות להן או הנראות עימיהן (ש"ס, ב). וישנן ערים שמחמת הספק מקיימים בהן את המצוות בשני הימים (ש"ס, ד), וכל אחד יעשה כהוראת רבני העיר. – ישנם פרטי הלכה בענין ירושלמי שנוסע לתל-אביב (לדוגמה) במהלך ימי הפורים, וכן להיפך, ולכן בכל מקרה יש לשאול חכם.

★ הלכות לפורים בערי הפרזות כשחל השנה י"ד אדר ביום ראשון [בעשור זה יחול להיות כן גם בשנים: תשע"ג, תשע"ד, תשע"ז. (אבל ט"ו באדר, לעולם לא יחול ביום ראשון)]:

(1) **"צידקתך"** – בתפילת מנחה של שבת, אין אומרים "צידקתך" [גם בירושלים], כיון שהוא ערב פורים (מ"ב תרפ"ג, ג; ר"ט).

(2) **טלטול חמגילה וחבאתה** – המגילה אינה מוקצית בשבת (הליכ"ע ג, קצה; ר"ג), אבל אין להביאה לבית-הכנסת ביום השבת לצורך קריאתה בלילה, שהרי הוא כמכין משבת לחול (ובמקום צורך, מותר להביאה (במקום שיש עירוב) אחר שקיעת החמה של יום השבת. ואם אפשר יעשה זאת ע"י קטן) (ק"ז). ויכול להביאה בצינעה מבעוד יום לבית-הכנסת ויעיין בה קצת דרך לימוד, שאז אינו נראה כל כך כהכנה (שערי תשובה, תרצ"ג). וכן יש להיזהר בשאר ההכנות לפורים, שלא לעשותן בעצם יום השבת.

(3) **סעודה שלישית** – יש לסיים סעודה שלישית לפני הלילה. ואם האריך בסעודה שלישית, וכבר נכנס יום פורים, אינו אומר "ועל הניסים" בברכת המזון (ע"י מ"ב ס"ט קפח ותכ"ד, ב).

(4) **סדר התפילה וחבדלח** – בתפילת ערבית במוצאי שבת אומרים "ועל הניסים" [כדלהלן בסעיף ג], ואחר העמידה יאמרו חצי קדיש, שובה ה' עד מתי, ויהי נועם וכו', יושב בסתר וכו', עד ואתה קדוש (ש"ע תרצ"ג, א), ואחר כך יברכו ברכת "בורא מאורי האש" בלבד לפני קריאת המגילה, כדי שלא יהנו מהנר במוצאי שבת קודם שיברכו עליו. (ובהבדלה שלאחר התפילה ישיטו ברכת "בורא מאורי האש". וכן כשחוזר האיש להבדיל בביתו להוציא את הנשים ידי חובה, נכון שהנשים בעצמן תברכנה "מאורי האש". ואם אינן יודעות, רשאי האיש לחזור ולברך מאורי האש להוציאן ידי חובה).

אם לא בירכו "בורא מאורי האש" קודם המגילה, ונזכרו באמצע, יפסיקו בין הפרקים או בין פרשה לפרשה ויברכו בורא מאורי האש, ואחר כך ימשיכו את קריאת המגילה (ואם לא עשו כן, אז יברכו בורא מאורי האש בהבדלה כמו בכל מוצאי שבת) (חזו"ע ק"ו ס"ז). [ומנהג האשכנזים לעשות את כל ההבדלה כולל ברכת מאורי האש לאחר קריאת המגילה (ע"י רמ"א ש"ס; נ"ג כ"ח, ח)]. – ולאחר מכן מסיימים ואתה קדוש, קדיש "תתקבל", שיר למעלות, עלינו לשבח.

(5) **סעודה רביעית** – צריך להרבות קצת בסעודה רביעית לכבוד פורים (מ"ב תרצ"ה, ג).

ב. ביגוד – בפורים לובשים בגדי שבת או יום-טוב (רמ"א תרצ"ה, ב; בא"ח תצוה, כ"ב; מ"ב ש"ס, ג), ולא ילבש בגדי חול, כי גדול היום לאדונינו (בן איש חי ש"ס, וע"י מ"ל"ח לא, ח"י).

ג. ועל הניסים – הקל מתפילת ערבית אומרים "ועל הניסים" (ש"ע תרצ"ג, ב), אף על פי שעדיין לא קראו את המגילה (ב"י ש"ס). ואם שכח ולא אמר, כל זמן שלא חתם ברוך אתה ה' של ברכת "הטוב שִׁמְךָ" וכו' - חוזר (ואומר: "מודים אנחנו לך על הניסים" וכו' "ועל כולם" וכו') (חזו"ע חנוכה קפ"ט), אבל אם הזכיר שם ה' - אינו חוזר (רמ"א ש"ס וע"פ ש"ע תרפ"ב, א) (ולא יאמר: "למדני חוקיך", אלא בסוף "אלוקי נצור" יאמר: מודים אנחנו לך על הניסים וכו' עד ונודה לשמך הגדול סלה, יהי לרצון וכו', עושה שלום וכו' (ש"ס)). – ומאוד יזהר שלא ישכח לאומרו (מורה באצבע ט, שא), והעצה לכך היא שיתפלל מתוך סידור (מ"ל"ח כ"ז, ס"ז).

ד. מעלת חיים/מחלוקת – מעלת יום פורים גדולה עד מאוד, ואמרו בזהר הקדוש שפורים נקרא על שם יום-הכיפורים שהוא כמו פורים (תיקוני זוהר, תיקון כא נ"ז). ולכן יתלהב לב האדם ויקבל עליו עול התורה והמצוות, ויקנה לו לב חדש לעבודת ה' (ספר קדושת לוי, קדושת לפורים, סוף קדושה ראשונה ד"ה ומענה). – ויזהר הרבה שלא תהיה מחלוקת בביתו כלל, לא בליל פורים ולא ביום פורים. ואם ארע איזה דבר, יסבול הרבה ויעביר על מידותיו יותר משאר ימות השנה (מ"ל"ח לא, ק"י).

ה. לימוד תורה – חיוב לימוד תורה קיים גם בפורים, ולא יעביר את כל היום הקדוש בסעודה ומסיבות. וזכותו גדולה יותר, מכיון שמעטים הם הלומדים. ומקרוב נתפשט לימוד "אבות ובנים" במקומות רבים, ואשריהם ישראל. כמו כן טוב לקרוא תהילים ביום זה (מ"ל"ח לא, ט).

ו. השגחה על חילדים – חובה מוטלת על ההורים להשגיח על ילדיהם לבל ישוטטו ברחובות בפורים ללא השגחה, כי סכנה רוחנית גדולה אורבת להם שם, ואצל רבים מבני הנוער חלה התדרדרות במצבם הרוחני ששורשה החל בפורים (ע"י מורה באצבע ט, ש"ה וש"ה; קמח סולת סעיף קכ; מ"ל"ח לא, מב ול"ז).

ז. לבישת בגדי אשה וגרימת צער – אסור לאיש ללבוש בגדי אשה אפילו כתחפושת (ואפילו פריט אחד), וכן אסור לאשה ללבוש בגדי איש (קצ"ט). וכבר נגרמו מכשולים רבים כתוצאה מכך (סנסן ליאיר ס"ט י"ב). ואף לילדים קטנים אין להלביש כן (יחזק דעת ה', ג). – כמו כן,

אסור לצער או לבזות שום יהודי, בפרט אם הוא תלמיד חכם (רא), כי לא הותר לעבור על שום איסור בשביל שמחת פורים. ונאמר (תהילים ב, יא): "עֲבֹדוּ אֶת ה' בְּרִצָּה וְגִילוּ בְּרִעְדָה", ודרשו חז"ל (ברכות ל, יומא ד): "במקום גילה שם תהא רעדה".

ה. עשיית מלאכה – כיום המנהג בכל מקום שלא לעשות מלאכה ביום פורים (לפרזים ביום י"ד, ולמוקפים ביום ט"ו (ש"ע תרצב, ב), והעושה מלאכה אינו רואה בה סימן ברכה (ש"ע ורמ"א שם, א), אבל בלילה מותר (קצ"ה). ומעיקר הדין מותר להסתחר בפורים (מ"ב שם, ג), אך טוב להחמיר (קצ"ה). וכל מלאכה שמותר לעשותה בחול המועד (כגון דבר האבד, צרכי רבים וכ"ו), מותר לעשותה בפורים (קצ"ה). וכן מותר לעשות אפילו מלאכות גמורות לצורך פורים (רמ"א שם), ובלבד שלא יתבטל משמחת פורים. ומותר להתגלח לצורך היום, אם לא התגלח מקודם (קצ"ה).

ט. אָבֵל – האבל בימי השבעה, אינו נוהג בפורים דיני אבלות בפרהסיא (לא ב"ד ולא בט"ו אדר), בין בלילה בין ביום, אבל נוהג אבלות בדברים שבצינעא כמו בשבת (ש"ע י"ד תא, ז; רמ"א אר"ח תרצב, ד), וחייב בקריאת מגילה, משלוח מנות ומתנות לאביונים, שהרי האבל חייב בכל מצוות התורה (ש"ע ורמ"א שם ד-ו ומ"ב סו וי), אך טוב שלא ירבה במשלוחים, וגם כשולח ישלח מאכלים רגילים ולא מיני מתיקה (מ"ב שם, יט). – והספרדים נוהגים לשלוח מנות לאבל (אך לא ישלחו מיני מתיקה (דרך החיים קצ"ה, ג)). [ומנהג האשכנזים שלא לשלוח מנות לאבל כל "ב חודש על אביו ואימו (רמ"א שם, ו), ובל" יום על שאר קרובים (מ"ב שם, כ), אם לא שהוא רבו או עני, או לבן זוגו של האבל (קפ"ו קצ"ה)].

קריאת המגילה

א. אכילה קודם הקריאה – אסור לאכול קודם קריאת המגילה, ואין חילוק בזה בין קריאת המגילה של לילה לקריאת המגילה של יום (רמ"א תרצב, ד). ולכן תזהרנה הנשים שלא לאכול ביום פורים עד שתשמענה את המגילה. ומכל מקום מותר לטעום פירות קודם הקריאה, וכן פת או עוגה (פחות מ-54 גרם), ולשתות תה או קפה. והמחמיר שלא לטעום כלום, תבוא עליו ברכה. – ובכל אופן, אם ביקש מאדם שיזכירהו לקרוא את המגילה, מותר באכילה (צ"ה) [ובערי הפרזות, כל ההיתר הוא רק לאחר שעשו הבדלה].

ב. חיוב הקריאה – הכל חייבים לקרוא בפורים את המגילה פעמיים, בליל פורים וביום פורים. והקריאה של הלילה, זמנה כל הלילה; ושל יום, זמנה כל היום (ש"ע תרפ"ז, א). ואין חובה שכל אחד יקראנה בעצמו, אלא אפילו אם שומעה מפי הקורא, יוצא ידי חובה, ובלבד שישמענה מאדם שחייב בקריאתה (ש"ע תרפ"ז, ב). וצריך שיכיון הקורא להוציא ידי חובה את השומע, וכן השומע יתכוין לצאת ידי חובה (ש"ע תרצ, ד).

וקריאת המגילה של היום היא העיקרית (תוס' מגילה ד סע"א) וחמורה יותר משל הלילה (שע"ת ר"ס תרפ"ז; שעה"צ תרצב, כ; נ), ולא כמנהג אותם אנשים שבאים לקריאת המגילה רק בלילה, ואינם באים לקריאה ביום.

ג. נשים – גם הנשים חייבות בקריאת המגילה (ש"ע תרפ"ז, א), מפני שאף הן היו בנס פורים (מגילה ד, ד), וכמובן שבכללן גם בנות שהגיעו לגיל י"ב שנים (קיצו"ש קמ"א, ז וע"י ח"א קנה, סוף אות יא). ואם האשה אינה יכולה לבוא לבית-הכנסת לשמוע מקרא מגילה, חייבת לשמוע הקריאה מתוך מגילה כשרה מפי אדם הבקי בקריאתה (ואף על פי שכבר יצא האיש ידי חובתו בקריאה שבבית-הכנסת, חוזר ומברך את כל הברכות וקורא המגילה להוציא את הנשים ידי חובתן (ש"ע תרצב, ג). ועיין בסעיף ה). – ובמקומות רבים נוהגים, שלאחר שהאנשים שבים לביתם, מארגנים קריאה נפרדת בבית-הכנסת עבור הנשים, והוא מנהג טוב ונכון.

ד. קטנים – מחנכים את הקטנים לשמוע מקרא מגילה (ש"ע תרפ"ז, א וז), ואולם ילדים קטנים שלא הגיעו לגיל חינוך, אין להביאם לבית-הכנסת, מפני שהם מבלבלים את הציבור (מ"ב שם, יח; צ"ח, ג; קכ"ד, כח). ואף בילדים שהגיעו לגיל חינוך, צריך האב להשיג עליהם שישמעו את הקריאה, וכשיגיע הקורא ל"המך" רשאי הקטן להכות (בנחת), אבל לא שעיקר הבאת הקטן תהיה על מנת להכות ולהרעיש (מ"ב שם, יח).

ה. ברכות המגילה – הקורא את המגילה מברך לפניו שלוש ברכות: (א) אשר קידשנו במצוותיו וציונו על מקרא מגילה. (ב) שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. (ג) שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה. – ובקריאת היום אינו חוזר ומברך שהחיינו (ש"ע תרצב, א) [ולמנהג האשכנזים מברכים "שהחיינו" גם ביום (רמ"א שם)]. והשומעים היוצאים ידי חובה בקריאה יענו "אמן" (אך לא "ברוך הוא וברוך שמו"). – בסיום קריאת המגילה מברכים ברכת "הרב את ריבנו" וכו', ומברכים אותה רק כאשר קורא לציבור של עשרה (אפילו נשים) (רמ"א שם, א; צ).

ו. מנהג חזקאות/נפצים – כשמרעישים באמירת "המך" וכדומה, על הקורא להמתין עד שיעבור הרעש, ולחזור ולקרוא את המילה (שם). ובמקומות רבים נוהגים להכות רק בשם "המך" הראשון והאחרון [במקום 54 פעמים (כמנין ד"ן) שמוזכר "המך"], וכן ראוי לנהוג (ע"י בן איש חי תצוה, י).

וכבר התרעו גדולי הרבנים על המנהג החמור של שימוש באקדחים ונפצים למיניהם, שיש בכך חילול וזלזול בכבוד בית-הכנסת שהוא מקום השראת השכינה (ולפעמים גורמים גם להשחתת הריהוט), וגורמים בהלה ומחנק לציבור, מלבד מה שמפריעים למהלך הקריאה, ועל הרבנים וגבאי בית-הכנסת לעמוד על המשמר בזה (סב).

ואף מחוץ לכותלי בית-הכנסת אסור להשתמש בנפצים למיניהם, לפי שגורמים לבהלה גדולה ולסיכונים, והמפחיד את חברו מביא על עצמו יסורים (כ"ה"ח י"ד קט"ז, קצ"ה), ואם חלה חייב בדיני שמים (ש"ע חו"מ תכ, לב), ואף ארעו אסונות כתוצאה מכך (וע"י שבת סג; ב"ק ג"ג), ומצוה למסור את הסוחרים בהם למשטרה (ע"י רמ"א חו"מ שפ"ח, יב; תכה, א; הגר"ש וואזנר והגר"נ קרליק, שליט"א). ואשרי ההורים המחנכים את ילדיהם בדרך ישרה.

ז. שמיעה מרדיו/טלפון – השומע מקרא מגילה ברדיו, אפילו בשידור חי, אינו יוצא ידי חובה, כיון שאינו שומע את קול הקורא, אלא קול הנקלט על ידי זרם חשמלי באמצעות ממברנא (יחזה דעת ג, נד; נז), והוא הדין שאין יוצאים בשמיעתה דרך טלפון ובכל אמצעי תקשורת אחר.

ח. כוונת זקדוק בקריאה – הקורא יעורר תשומת לב הקהל לכיון לצאת ידי חובת מקרא מגילה, וגם הוא יכוין להוציאם ידי חובה, לפי שמצוות צריכות כוונה (ש"ע תרצ, יד; ס, ד). – כמו כן ידקדק הקורא לבטאות היטב כל מילה כדי שהציבור ישמעו ויצאו ידי חובת מקרא מגילה, ולא יחסירו לשמוע אפילו מילה אחת, למרות שאינה משנה את ענין הקריאה (בא"ח תצוה, ה; עח).

בקריאת המגילה ישנם זקדוקים רבים, ומי שלא שקד ללומדם היטב, לא ידעם, ואינו מוציא את הרבים ידי חובה אף בדיעבד. ועל רב בית-הכנסת מוטלת החובה לבחור קורא שבקי היטב בטיב הקריאה וטעמיה, ולא להסתפק בקורא שיש לו קול חזק ונעים (ע"י שע"ת ר"ס תרצ; מ"ב תרצא, כה) (וקיימים כיום ספרי עזר המלמדים לקריאה נכונה, כגון: ספר סנסן ליאיר, תיקון קוראים איש מצליח, מגילת אסתר בהוצאת "סימנים" (בליווי קלטת), עוד יוסף חי).

ט. הפסק בקריאה – אין לדבר בשעת קריאת המגילה (ש"ע תרצב, ב) עד לאחר הברכה האחרונה. ואם השומע את הקריאה החסיר אפילו מילה אחת בעוד שהקורא המשיך בקריאתו, לא יצא, וצריך לחזור ולקרוא מאותו פסוק ואילך (מ"ב שם, ט; 9).

י. מי שאוחז בידו מגילה שאינה כשרה (כגון המגילות המודפסות בחומשים וכדומה), יזהר שלא יקרא בפיו יחד עם השליח צבור, אלא ישמע בשתיקה (ש"ע תרצ, ד), ואם החסיר לשמוע איזו מילה, יכול לקרוא במהירות אפילו מהמגילה שבדפוס עד שיגיע למקום הקריאה שאליו הגיע הקורא, וישתלב בשמיעת המגילה מכאן ואילך (ע"ט).

מתנות לאביונים

א. מצוה לתת שתי מתנות לשני אביונים ביום פורים (לאחר קריאת המגילה, ולא בלילה (ק"ט)), דהיינו מתנה אחת לכל אביון (ש"ע תרצ, א). ויוצאים ידי חובה בין בנתינת מעות, בין בתבשיל, או דבר מאכל אחר (רמב"ם מגילה ב, טז), אבל לא בנתינת בגדים וכדומה (ק"ט). ואף שמעיקר הדין די בנתינת פרוטה אחת לכל אביון, אולם טוב ונכון לנהוג בעין יפה במצוה יקרה זו, ולהחשיב שיעור מתנה לאביון כשיעור (או שווי) סעודה של פת במשקל שלוש ביצים (162 גרם) (ר"ס). וכל המוסף - מוסיפים לו מן השמים. והנותן צ"ק לאביון (באופן שרגילים לכבדו בחנויות), יוצא ידי חובתו (ק"ט). ואין מדקדקים במעות פורים (לברר אם המקבל הוא רמאי), אלא כל הפושט ידו ליטול נותנים לו (ש"ע תרצ, א).

ב. ריבוי במתנות – כתב רבינו הרמב"ם (מגילה ב, יז): מוטב לאדם להרבות במתנות לאביונים, יותר מאשר להרבות בסעודתו ובמשלוח מנות לרעיו, שאין שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים, שהמשמח לב האומללים האלו דומה לשכינה, שנאמר (ישעיה נ, ט): "לְהַחֲיֹת רוּחַ שְׁפָלִים וְלְהַחֲיֹת לֵב נִדְכָּאִים". עכ"ל. – וראוי שניתן דברים אלו על ליבנו, כי כיום אנשים משקיעים סכומי כסף גדולים בתחפושות, במשלוחי מנות ובסעודה, ואילו למתנות לאביונים נותנים כמה שקלים בלבד.

ג. הנותן כסף לגבאי צדקה על מנת שיחלק לעניים ביום פורים, יוצא ידי חובת מתנות לאביונים, אף על פי שאין העני יודע מי נתן לו המעות (ק"ט). ובמקום שאין עניים, יכול לעכב את מעות הפורים אצלו ויתנם במקום שירצה (ש"ע תרצ, ד) או עד שיבואו עניים (חיי אדם קנה, כח). ומכל מקום בודאי שיש להתאמץ בימים שלפני פורים לתת את המעות לרב או גבאי על מנת שיחלקם בפורים, ולא יחמיץ לקיים מצוה זו בזמנה.

משלוח מנות

א. חייב אדם לשלוח לחבירו שתי מנות ביום פורים (ולא בלילה (רמ"א תרצ, ד)), דהיינו שני מיני אוכלים, וכמו שנאמר במגילת אסתר (ט, כב): "וּמְשֻׁלֹחַ מְנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ", לפי שעל ידי כך האדם מראה את רגשי חיבתו לחבירו, ומתרבה השלום בישראל. וכמו כן ישנם אנשים עניים שמתביישים לקבל צדקה כדי לקיים מצות סעודת פורים במאכל ומשתה, מה שאין כן כששולח להם משלוח מנות דרך כבוד. וכל המרבה לשלוח מנות הרי זה משובח (ש"ע שם; ק"ז). ואפשר לשולחו אפילו ע"י ילד קטן (קמ"ג).

ב. נשים/קטנים – גם האשה חייבת במשלוח מנות, ותשלח לרעותה (ולא לאיש. וכן להיפק). ואשה נשואה אינה יוצאת במשלוח מנות של בעלה (רמ"א תרצ, ד ומ"ב שם). – והבנים והבנות שהגיעו לגיל מצוות, חייבים במשלוח מנות לחבריהם, וגם קטנים שהגיעו לגיל חינוך טוב לחנכם למצוה זו (קמ"ב).

ג. מזהות המשלוח – המשלוח מנות צריך להיות מורכב משני מיני אוכלים (ש"ע תרצ, ד) שונים (ק"ה) (וטוב שיהיה במשלוח שיעור סעודה (ק"ט)). וגם משקה נחשב ל"מנה" (מ"ב שם, יט) (אך טוב להדר ולשלוח שני מיני "אוכלים" (ק"ד)). אבל השולח לחבירו מעות, ספרים, בגדים, סיגריות וכדומה, אינו יוצא ידי חובה, כי צריך לשלוח

דוקא מנות של מאכל ומשתה (מ"ב שם וחז"ע ק"כ). ומכל מקום, כל ששלח משלוח מנות אחד כהלכה, אין צריך להיזהר בכל הפרטים הנ"ל כששולח ליתר חבריו, כי שאר המשלוחים הם להיודור מצוה (ק"ג). וראוי להיזהר שיהיו המנות לפי ערך הנותן, כדי להראות חיבה ורעות למקבל. ואם המקבל עשיר, טוב שיהיו גם לפי ערך המקבל (ק"ט).

סעודת פורים

א. סעודת פורים – סעודת פורים זמנה ביום, שנאמר (אסתר ט, כב): "לְעֵשׂוֹת אוֹתָם יְמֵי מְשֻׁתָּה וְשִׂמְחָה" (וטוב שייסעד רק לאחר שקיים מצות משלוח מנות ומתנות לאביונים. אבל לטעום מעט לפני כן מותר ואין בכך כלום (ק"ה)). ואם עשאה בלילה, לא יצא ידי חובה (ש"ע תרצ, א) (ומכל מקום גם בליל פורים ישמח וירבה קצת בסעודה (רמ"א שם)). ויוצאים ידי חובה בסעודה אחת, ומצוה להרבות בסעודת פורים (רמ"א שם). ונוהגים לעשות הסעודה לאחר שהתפללו מנחה, וטוב לעסוק מעט בתורה לפני כן (רמ"א שם, ב).

יאכל בסעודה בשר (ויש להדר אחר בשר בהמה, כי יש אומרים שאין יוצאים ידי חובה בבשר עוף ודגים, שאין שמחה אלא בבשר בהמה) (ק"ה), ויתקן סעודה נאה כפי אשר תשיג ידו (רמב"ם מגילה ב, טו). ולכתחילה צריך לאכול לחם (ק"ה). ואף הנשים חייבות בסעודת פורים (ק"ה). ומצוה לשמח הילדים הקטנים במיני מתיקה ומעדנים (ק"ה). [והאגב על אב ואם בתוך י"ב חודש, יכול להשתתף בסעודת פורים, אף על פי שנערכת מחוץ לביתו, בתנאי שאין שם כלי גנינה (ק"ט)].

ב. הנחגת הסעודה – יהיה מיסב בסעודה שש ומשיש לאחרים, ויספר תוקף הנס לבני ביתו (מורה באצבע ט, שו), וישיר שירי קודש בקול רינה להודות לקב"ה על כל הטוב אשר גמלנו.

ג. שיכרות – שותה יין עד שישתכר, וירדם בשיכרות (רמב"ם מגילה ב, טו; ועיי' ש"ע תרצ, ב; ק"ה), ולכל הפחות ישתה יין יותר מהרגלו (רמ"א שם; חיי אדם קנה, ל). והנשים ישתו רק מעט יין (ק"ה) ואסור להן להשתכר (שבט הלוי ח"י י"ח, ב).

והיודע בעצמו שמחמת השתיה יזלזל באיזו מצוה מן המצוות, כגון שימנע מנטילת ידים, ברכה, ברכת המזון או שלא יתפלל מנחה או ערבית או שינהג קלות ראש, ידבר דברי נבלה ושטות, יצער את הבריות או יגרום להם נזק – מוטב לו שלא ישתכר, שהרי זו מצוה הבאה בעבירה, ולא לשמחה שכזו התכוונו חז"ל, וכל מעשיו יהיו לשם שמים (חיי אדם שם; ק"ט).

ד. ועל הנסיסים – מזכירים "ועל הנסיסים" בברכת המזון בברכת הארץ (ש"ע תרצ, א). ואם שכח ונזכר אחר שחתם ברוך אתה "ה'" של ברכת "על הארץ ועל המזון" - אינו חוזר (רמ"א ק"ט, ד; מ"ב תרצ, טו) (ולא יאמר: "למדני חוקיך", אלא יאמר ב"הרחמן": הרחמן יעשה עימנו נסים ונפלאות כשם שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, בימי מרדכי ואסתר וכו' (ק"ט)). ואם האריך בסעודת פורים עד לאחר שנעשה לילה, אף על פי כן יאמר "ועל הנסיסים" בברכת המזון (ש"ע רמ"א שם).

נא לשמור על קדושת העלון • ניתן להשיג את העלון באינטרנט באתר המשרד לשרותי דת: www.dat.gov.il, ובאתר "מאור לפסגה": www.maorlapisga.org

העלון מוקדש לרפואת כל חולי ישראל, חיה בריכה חפצידי בת שמחה, נפתלי בן מאיר ויפה, תאר בת שירן, דני בן חסיבה, סול בת חסיבה, מש' אמויאל, מרים בת זוהרה, עוויאל בן מרים, מרים חיה בת מסעודה, נח בן חוה, גרציה בת חנה. להעלות שלמה בן סולטנה, חרסה חפצידי ומשפחתה, תחילה, שמעון ודוד חי למשפחת קרוש, יעקב בן מרים. חיוג הונן לארטל בת תמר. ולעילוי נשמת כל מתי ישראל, הרב מרדכי אליהו בן מזל, נחום חפצידי, ברוך, חביב, אריה, שמעון, יפתח ונר למשפחת חפצידי, דינה בת רות, אסתר אה בת שרה, מרים חויטבאשווילי, משולם בן צבי, שלום בן סוליקה, ר' שמעון בן איז'ה, סעדה בת רחל, דוד בן אסתר, מרסדס בת תמר, מסעוד בן אונשה, ששון בן שרה, אביה יהושע בן רונת, מנואל בוריס בן יוסף, ג'מילה בת טאוס, משה גרובנר, ולדימיר אקסלרוד, חיים חז' מנחם בן בלגש, יהודה בן שרה, דוד בן דורית. תודה מיוחדת לר"ח ש' פנחס ח"ו על העזרה והליווי המקצועיים.